
Рецензії

Михайло ЧОРНОПИСКИЙ

РОЗДУМИ НАД ПРОЧИТАНИМ

Ярослава Галик. *Маленька українка у великому Парижі*. — Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2012. — 196 с.

Повість «Маленька українка у великому Парижі» — це автобіографічний твір Ярослави Галик з Яремча, який авторка присвятила своїм онукам, але за тою присвятою стоїть і глибший зміст — присвята всім українцям, що волею обставин вже не одне століття змушені розлучатися з рідним краєм — і часто назавжди. Така розлука для дорослої людини — це завжди глибокі переживання, душевні муки, відчуття приниження своєї гідності, своєї неповноцінності у чужому середовищі, жалю і туги за рідним. А для нації — це ослаблення своєї сили.

Розлука з рідним краєм набрала особливо драматичного і трагічного характеру з часу поневолення України Російською імперією у XVIII—XX ст. Це ж вона українськими козаками на болотистих берегах Неви будувала свою столицю, будувала фортифікаційні лінії задля колонізації Кавказу, руйнувала Січ і в такий спосіб згонила українців шукати притулку за Дунаєм або на Кубані, заселяла, за словами Т. Шевченка «Сибір неісходимо», Поволжя, Далекий Схід і інші загарбані малолюдні окраїни. У цьому напрямку комуністично-шовицька імперська Московщина геноцидними голодоморами, масовими депортаціями і терором перевершила царську. Мало того, що обкrojла українцям етнічну територію штучним кордоном майже наполовину, кремлівські сатрапи допомогли ще й підручним польським українофобам депортувати українців із їхніх споконвічних регіонів Лемківщини, Холмщини, Надсяння...

Обезземеленням, лихварством душили дідичі українське село в Австро-Угорській імперії, уже з 90-х років XIX ст. виперали його трудівників за океан, в країни Америки. Переважно неписьменні тоді селяни виповіли свої жалі у цілому пласті пісень про ту еміграцію... Всім окупантам була потрібна українська земля та рабська праця наших трудівників. Та найтяжче ярмо **колгоспного рабства** наклала на українське село — безпаспортне, знищене голодами, здирницькими податками і «добровільними позиками» — комуністично-шовицька імперія, коли за невироблені трудовні судами селян відправляли у каторжні табори, коли щовесни обрізували їм клапті городу, як казали, попід самий поріг. Згорьовані батьки казали тоді: «Ми вже у цьому колгоспі будемо пропадати, а ви, дітоньки, тікайте куди можете з цього пекла». Не дивно, що нинішні комуністичні не хочуть чути про те **колгоспне рабство** у

XX столітті (!!!), дивно, що сучасні історики і соціологи, вчені-дослідники якось його ніби обходять та й українська громада припишкля. Чи не заступили нам цей злочин окупантів більш страхотливі злочини їх режиму? Та ж українські громади під австро-угорською окупацією поставили пам'ятні хрести про знесення панщини, щорічно відправляли біля них молебні. А де ж нині на великій Україні такі пропам'ятні знаки і молебні наших душпастирів про визволення з **колгоспного рабства**? .. «Оглухли, забули» — сказав би Шевченко...

Повість Ярослави Галик мимоволі спонукає до такого екскурсу, бо за два десятиліття юридично незалежної України правляча номенклатура того окупаційного режиму так вправно розорила і розграбувала Україну, що якихось п'ять чи шість (хто їх порахував!) мільйонів наших краян змушені податися наймитувати на чужину, переживати ті ж душевні страждання від розлуки з ріднею, зі своїм благодатним краєм, що і їх попередники з кінця XIX ст. Але це тепер освічені люди, значна частина з вищою освітою, з досвідом професійної праці... Гірка правда в тому, що за ними готова податися, як кажуть, у світ за очі ще й значна частина молоді вже зі студентських лав.

Свого часу еміграція на переході XIX—XX ст. знайшла відгук не тільки у фольклорних творах (їх записували Володимир Гнатюк, Філарет Колесса, Осип Роздольський та ін.), а й в нашій літературі, як в геніальній новелі Василя Стефаника «Камінний хрест» (1899 р.), циклі поезій Івана Франка «До Бразилії» (1898 р.), чи в оповіданні Степана Васильчинка «На чужину» (1913 р.). Те українське горе розлуки, за висловом Франка, розливалось по всьому світі. Воно і нині виливається у численних віршованих та пісенних складаннях заробітчан, що їх публікують українські часописи при церковних громадах та українських спільнотах в Італії, Іспанії, що їх записують під час фольклористичних експедицій студенти в Україні.

Повість Ярослави Галик «Маленька українка у великому Парижі» — це прикметна поява саме тої **народної літератури**, яка народжується самим життям, а не з бездушних квазімодерних вульгарністю конструкцій галасливих графоманів. Воістину справжнє мистецтво твориться з великої любові і великого болю, навіть без літературного чи філо-

логічного вишколу, живиться правдивою щирістю і безпосередністю людських почуттів. Такі мистці з народу не претендують на славу, на матеріальні винагороди — в них природна потреба поділитися з ріднею, з громадою наболілим. Авторка названої повісті — медичний працівник з середньою освітою та біолог з університетською, з великим досвідом праці у лікувальних закладах, школі, в екскурсійному бюро, талановита, вольова і невсипуща до пізнання світу, духовно багата і щиро довірлива до людей. Вона любить мистецтво, пісню, все життя співає у церковних хорах.

Проте ця актуальна і болюча тема українського заробітчанства на чужині, розлуки з рідним краєм у Ярослави Галик, сказати б, має і генетичний ґрунт. Велика родина її батьків, численної рідні московсько-польськими українофобами була після Другої світової війни насильно депортована з предковичної Лемківщини. І хоч авторка вже народилася і виросла у с. Терновиця на Івано-Франківщині, вона постійно чула від батьків-колгоспників, як то було любо та мило там, «**дома**», де залишилося нажите добро, рідні бескидські краєвиди, покинуті на поталу ворогові церкви і могили предків. Це вона з душевним щемом описала у своїй першій книзі — у багатоілюстрованому нарисі «Лемківщина — край наших предків» (Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. — 190 с.). Той нарис вона присвятила світлій пам'яті

мами, образ якої у найважчі хвилі заробітчанської одісеї появляється і в названій повісті, а поетичний заспів взяла з поезії лемківським словом Ольги Троян «Пам'ят»:

*... Поля, ліс, гори —
Вишитко там лишили:
Деревляну хижку,
Церкву і цвинтар.
Лем взяли зо собом
Велику надію,
Же ся ищи вернут
Даколи назад...*

Та перша книга — то своєрідний тематичний пролог Ярослави Галик до теперішньої, другої, коли українці, кажучи Шевченковими словами, живуть на нашій, не своїй землі, коли в Україні неукраїнська влада і далі злиднями жене людей у світ.

В анотації до повісті поставлені запитання, на які шукала відповіді авторка і які хвилюють мільйонів краян: «Що чекає земляків у нових світах? Чим живуть вони і як дають собі ради? І чи зривають на золотих вербах гроші?». А щодо вибору міста з тими «золотими вербами», то вже вподобання відчайдушної «малої українки», від імені якої ведеться розповідь: «Париж — мрія кожного. Але потрапити в це величезне незнайоме місто маленькій жінці й не загубитися серед гігантського манливо-оманливого європейського світу, вижити і не втратити себе — справді непросто...».

Повість Ярослави Галик документально-автобіографічна. Її наратив (оповідь) тільки від зміненого імені — Катерини — Каті (у сприйманні французів), а все інше реальне оточення з етичних міркувань авторка в анотації попередила застереженням: «Всі імена в тексті вигадані, крім імен офіційних осіб. Будь-які асоціації з описаними персонажами виключені. Всі збіги з реальними людьми чи подіями є випадковими».

Сюжетну інтригу твору навіяло закінчення другого тисячоліття — кінець 1999-го, оте «що найкращими місцями для зустрічі 2000-го є Париж або Карпати» — оте що «весело випалила» братові оповідачка, в голові якої «чомусь весь час крутилася легка мелодія веселої пісеньки Анатолія Матвійчука «Не чіпай її, облиш, пані мріє про Париж, не чіпай її, облиш!». Власне фраза «Пані мріє про Париж» і стала заголовком одного з перших «кадрів» того за-

манливого сюжетного «фільму», з перебігу яких складається весь твір.

Українці ще добре пам'ятають, як на початку 90-х років минулого століття Україна виривалася з лабет окупаційного режиму, як правляча номенклатура того режиму та його кадебістські структури пускали під укіс усе господарство України, як спантеличені українці через недавно ще обсновану колючим дротом границю моталися, як пише авторка, з «дрібнокочерціною» метою то до Югославії, то до Польщі, Чехії, Румунії, Болгарії і навіть Греції. З часом різними способами стали пробиватися і в інші країни Західної Європи. Ось так підмовлена подругою Галею, вихователькою дитсадка з вищою освітою, героїня повісті, та ще й на позичені подругою гроші у грудні 2000 року опинилася у складі 50 прочан із Івано-Франківщини до святині у французькому місті Люрд, з екскурсією у Париж. Фінал тієї екскурсії був типовий: з 50 туристів в Україну поверталися тільки 13. А решта, без знання мови, без будь-якої підтримки, без документів на працю і проживання залишилися беззахисними, безпритульними у тому великому місті. Залишилися, щоб влаштуватися на працю.

Так опинилася маленька українка серед етнічної збиранини з усього світу безробітних безхатченків у паризьких «соціалках» (в яких давали безкоштовно харч і нічліг) та щоденно вичікували роботодавців. Разючі фрази з тих митарств авторка взяла заголовками до розділів повісті: «Ну що, вас ніхто не бере?»; «Українка? А що це таке?», «Велика пані»; «І чого ви сюди понаїжджали?»... Оповідачка з вражаючою безпосередністю і просто, без глибокого самоаналізу, передає душевні муки свого стану у безоплатному готелі тієї «соціалки» на окраїні Парижа, де в душовій «були одноразові шампуні, мило, рушники, ще й фени для сушки волосся. І ще були великі дзеркала. Я стояла під душем і в потоках гарячої води розмазувала гіркі, не менш гарячі, пекучі сльози. Що ж це таке зі мною сталося? Чому я тут, і чому все це відбувається зі мною? І що буде з нами далі?».

Скупими штрихами зображено морально-етичні контрасти характерів у тих «соціалках». Коли інші себе почували там навіть комфортно, то душу Катерини розривало почуття приниження і страху. «Мені не хотілося помирати тут, на цьому глибокому страш-

ному дні величного Парижа, в цьому жакливному чорному місці. Мені потрібно було вирватися звідси, як Дюймовочці з нори крота. Я хотіла на світло, до сонця... І я молилася, щиро молилася». А вранці там, коли снідали, «пила гарячу каву, наче киплячу смолу в пекельних глибинах», а коли «закрилася важка залізна брама, мов тюремна, тоді й зірвалися всі стримуючі замочки мого серця. Я тяжко сіла на якусь лавку у сквері й почала ридати, і ридати так, як я ще, певне, ніколи в житті не ридала. Це не був плач чи голосіння. Це був розпач, відчай, біль, страх. Це був кінець. Я не чула, що говорила Галя, я нічого не бачила довкола. Я ридала. Мабуть, цілий день. Єдиний день і єдиний раз, коли я плакала в Парижі. Видно, дуже щиро я виплакалася тоді».

На Галине «Ти подивися, яка велика пані, не може переночувати на «соціалці»!» у вольової, з гострим почуттям власної гідності Катерини вибухнуло: «Ніколи! Чуєш, ніколи більше я там не буду! А ти іди, як хочеш, я тебе не тримаю. Так, певне, в душі я велика пані, бо я більше туди не піду!»

Тривале, але безуспішне петляння «паризькими вулицями від церкви польської до церкви російської, а звідти до української» у пошуках роботи завершилося для мандрівниць щасливим випадком. На них там, у церкві, натрапила прибула з Америки до своєї дочки у Парижі поважна пані Софія, яка шукала для своїх онуків няньку-українку, щоб вони могли змалку розмовляти французькою й українською мовами, а собі потребувала масажистки. Так у чеканні назначеного візиту Катерина вечорами «вперто на Галі відновлювала своє давно призабуте вміння масажиста». «Це був подарунок неба маленькій незахищеній хоробрій жінці, яка так терпляче і вперто шукала якогось рятунку для себе і для товаришки у цьому прекрасному та грізному місті-гіганті».

На старанну, напівдармову, наполегливу і дуже виснажливу працю масажистки — платили тоді «всього 15% від вартості такої ж праці в салонах» — спокусилися не тільки численні друзі та родичі пані Софії з усього Парижа. Пацієнтами не втомної українки, як оповідає вона, шляхом «*Le bouche à orelle*», як кажуть французи, — «З рота до вуха», тобто «бабським телефоном», про мене дізнавалися і мені телефонували зовсім незнайомі та несподівані люди, які потребували моїх рук. Це

були французи та євреї, англійці й німці, американці й ліванці, італійці та іспанці, росіяни і навіть бразилійці, які мешкали в цьому багатонаціональному мегаполісі або приїжджали в гості чи у справах. Серед них були представники середнього класу і можливі буржуа, інколи й багаті чи збіднілі аристократи, нерідко впливові або ділові особи, відомі спортсмени, прості службовці, банкіри чи бізнесмени. Так я починала ставати потрібною і знаною в цьому величезному невідомому місті.

А пані Софія інколи дотепно зауважувала: «Ну як не мати багато пацієнтів, якщо працювати добре і запівдурно?!» Та для завзятої українки «це були великі гроші». Вона, «нелегалка», яка на кожному кроці остерігалася поліції, збирала їх не тільки на підтримку сина з родиною в Україні, не тільки щоб з часом викупити собі право на легальну працю і проживання у заманливому Парижі, а й на оплату курсів вивчення французької мови, на словники і на твори французьких класиків, на підтримку громадських організацій, на екскурсії до історичних та екзотичних курортних куточків Франції, Іспанії, Італії... «І для чого тобі ця французька, ці курси, які забирають стільки часу і грошей?» — часто в'їдливо допитувалися мої знайомі українці, які в опануванні мови зупинилися на знанні необхідних побутових фраз. А мій брат Олесь любив добродушно жартувати: «Приїдеш додому, будеш гуси пастити і з ними по-французьки говорити».

Важка щоденна праця масажистки часто від ранку до пізнього вечора, переїзди у чітко визначені години по віддалених місцях мегаполісу доводили її до повної фізичної знемоги: «Я не раз згадувала прислів'я про вовка, якого ноги годують, бо це було про мене. На вечір гомілки набрякали й терпли. Від незвички руки опухли, на лівій потріскали дрібні судини, й вона посиніла. Про спину годі було говорити». У такі хвили її думки знову були з мамою: «А хіба легко було мамі в колгоспному полі, коли не було чути ні рук, ні спини, а тільки робота, робота... Це й задарма. А ти працюєш у теплі та чистоті, і заробляєш гроші! Як же ж було їй мокрі обмерзлі буряки грузити голими задубілими руками на височезні вантажівки в жовтні під дрібним зимним осіннім дощем? Чи горбитися під палючим сонячним промінням у солоному поті та липкому поросі літніх ланів?» І повертала-

ся сила та впертість: «Я мушу, я зможу!» (розділ «Залізна жінка»).

Здивованим мадам було незрозуміло, як їх знеможена добродійка відновлює сили в коротких хвилях молитви в найближчих храмах під час переїздів від пацієнта до пацієнта, що, помолившись, вона виходить «просвітленою, спокійною, оновленою», а її «тіло набуває легкості та нової сили». Її відповіді на запитання, чому нелегалкою приїхала в Париж, не могла зрозуміти і перша пацієнтка, багата ліванка, колишня чемпіонка з плавання: «Чому? Мабуть, заробити грошей. Та моя відповідь прозвучала по-іншому: «Venir, voir et mourir», — on dit de Paris, — випалила я. Тобто — «Приїхати, побачити і померти», — говорять про Париж». Гідність — понад усе!

«Маленька українка» особлива ще й у тому, що з юності була великою аматоркою хорового співу, і в Парижі була радо прийнята до відомого у Франції українського хору Святого Володимира Великого, в якому співала аж до від'їзду з Парижа 2006 року та з яким брала участь у церковних богослуженнях у багатьох храмах, в т. ч. в соборі Нотр-Дам-де-Парі та в різних визначних громадських імпрезах.

Для гострої на обсервацію «маленької українки», як у калейдоскопі, упродовж шести років переливалися драматичні та навіть і трагічні події у тому незвичайному великому Парижі, відкривалися різні людські долі, характери — лагідні, щирі, безкорисливі, але і бездушні, підступні, заздрісні, нахабно шахрайські, жертвою яких впали її вистраждані надії на вже майже досягнену можливість «легалізуватися». І то з руки набридливої лукавки, випадкової на її шляху, нахабної, заздрісної, лицемірної краянки Нуськи, якій Катерина безкорисливо дала перший прихисток у Парижі. Власне через неї Катерина потрапила ще й у сіті шахрайських аферистів-змовників, в руках яких опинився увесь її гірко здобутий заробіток. Вирятували з біди справжні щирі люди — адвокатка Мілен, її служниця, арабка з Марокко Елі та рятівна для нелегалів громадська організація «Без паперів».

У тих багатьох розділах повісті авторка змалювала цілу галерею розмаїтих персонажів окремими яскравими деталями: прикметна ознака зовнішності (одяг, вік, ріст, погляд тощо), мови, манери пове-

дінки, спілкування, психічного стану і т. ін. Але всі ці характерологічні прикмети ніде штучно не «приклеїні». Вони органічно самі по собі спливають у плінні розповіді, і це засвідчує, що в авторки є дар тонко відчувати пластику образотворення, стилістику нарації (оповіді). Вона вправно володіє багатим лексичним багажем, умінням використовувати різноманітні синтаксичні конструкції, образну фразеологію живого народного мовлення, тому твір читати легко і цікаво.

Своєрідність повісті Ярослави Галик ще й в тому, її наратив вправно «інкрустований» цікавою і розмаїтою історико-краєзнавчою інформацією про Францію та ще й з україноцентричним змістом. Досить тільки назвати розділи повісті: «Українська святиня у Люрді», «В неділю до церкви», «Поклонитися Кобзареві» (про українську церкву на бульварі Сен-Жермен, пам'ятник і сквер ім. Т. Шевченка), «Апостольський екзарх», «Духовний куточок українців» (про українського єпископа Михайла Гринчишина, храм Анни Ярославни у Сенлісі, Союз Українок у Франції), «Хор Святого Володимира», «Місцями Симона Петлюри в Парижі», «Найдивовижніша нація» (про Пилипа Орлика), «Анна київська, королева Франції».

«Маленька українка» шість років жила у Франції, але її серце билося у грудях України, і це з душевним трепетом описано у розділах повісті «Запалимо свічки пам'яті!» (вшанування пам'яті жертв голодоморів українськими, французькими громадами, організаціями, науковцями), «Не бійтеся, українці...» (про українське посольство і його діяльність), «Матч «Франція—Україна», «Помаранчева революція в Парижі», «Райдужні надії» (з докладним коментарем опису перебігу подій у французьких ЗМІ). «Маленька українка» — велика патріотка, а тому запитувала себе і всіх українців-заробітчан на чужині: «Що ж сталося з тобою нині, найдивовижніша нація? Де твій орлиний політ? Чому твої орли-козаки стали козачками-слугами, які товчуться світами в пошуках кавалка хліба? Чому козаки запаризькі стали роботягами запаризькими? І що змусило горду руську жінку схилити непокірну голову і стати наймичкою «заграничних мадам»? (розділ «Найдивовижніша нація»).

Про одну реальну постать з української культури у повісті треба сказати окремо. У наративі твору

їй виділено окремий розділ «Відома мисткиня». Йдеться про відому канадську художницю українського походження Марію Стиранку, з якою познайомилася оповідачка у Парижі і яка, як вона висловилася, «на моїй емігрантській дорозі й стала моєю провідною зіркою-оберегом у Парижі. Тут тепер мешкала її дочка з родиною, а їхній дім завжди був гостинно відкритим для українців». У тому домі українці збиралися на Різдво і на Великдень незмінно, як і сама господиня, в традиційних національних шатах, за святковим столом з традиційними українськими стравами. «Вона могла мені подзвонити й спитати: «Катрусю, а чи не могли би ви прийти до мене? Я маю сьогодні борщ (або вареники, або добре вино, або просто чай)».

Цій провідній зірці, мисткині-патріотці з далекої Канади, про яку так тепло оповіла її мила Катруся, судилося дати благословенні графічні і поетичні «рамки» повісті про маленьку українку у великому Парижі. З нею вона провела прощальну вечерю у ресторані перед поверненням в Україну. «А на спомин дорога моя пані Марія намалювала мені незвичайну графічну картину зі старенькою гуцульською церковкою, над якою сяяв тризуб і біля якої колядували українські діти, з високою Ейфелевою вежею вдалині зліва і кленовим канадським листком справа, під яким стояла замислена жінка у вишиванці, а внизу вона написала мені вірша:

*Летіла назустріч дорога —
Париж, Німеччина, Польща.
Таїлась у серці тривога,
Котився сірий туман.
Дороги мигтіли смолою,
Кружляв попід сонцем птах.
Летіло життя стрілою,
І душу несло по світах.
Лиш щирим серцем заграє
Україна,
Родина —
Це Ваша земля».*

Цей вірш завершує сердечну повість-сповідь «маленької українки», а той графічний малюнок Марії Стиранки з її великоднім автографом «Христос рождається», прізвищем і датою відбитий на титульній обкладинці книжки.

На свіжо ораному літературному полі сучасної України, слава Богу, все більше сходять яскравих імен справжніх талантів. Не сумніваюся, що серед них своє скромне місце займе ім'я Ярослави Галик з її самобутньою повістю про сьогочасну трудову еміграцію — про за давню болючу рану України. Маємо повість яскраво пізнавальну і тим самим глибоко повчальну. Побажаємо її авторці творчого натхнення і щедрого врожаю у шляхетній праці на ниві красного слова, а повісті про «маленьку українку» — нового перевидання, — бо що ж то тих 300 примірників для 46-мільйонної нації!?